

Angiverne og deres ofre -

Offenbart

Søndag 22. juni 1997

en motbok bør komme



ERIK RÆSTAD

Ifølge Egil Ulateig var motstandsbevegelsens likvidasjonsofre snille borgere som gjorde sitt rettmessige plikt når de anga noen til nazi-myndighetene. Virkeligheten var annerledes, skriver Erik Ræstad, aktiv motstandsmann under den tyske okkupasjonen, både i etterretningstjenesten og som telegrafist.

I sin bok «Med rett til å drepe» har Egil Ulateig fremsatt anklager om mord mot en rekke navngitte motstandsfolk. Flere av dem lever ennå. Her må forfatteren ha brutt en grense, og skulle norske rettsinstanser finne at en slik bok er beskyttet av ytringsfriheten, bør det snarest komme en «motbok», gjerne med tittelen «Angiverne og deres ofre» – også med navns nevnelse.

Vi som opplevde okkupasjonens frykt og redsler, vil hver for oss kunne bringe stoff til belysning av hvorfor enkelte Gestapofolk og angivere måtte dø for at naziregimet ikke uhindret skulle fortsette å gjennomføre sine grove krenkelser av menneskerettighetene i Norge.

Ulateigs hovedsyn er at det tyske angrep på Norge var folkerettslig lovlig, og at det etter 10. juni 1940 ikke hersket krigstilstand mellom okkupasjonsmakten og det norske folk. Etter kapitulasjonen og enkelte norske offiserers avgitte æresord var norsk motstand ulovlig ifølge Ulateig. At vårt motstandsarbeid var ulovlig i okkupantens øyne, var vi aldri i tvil om. Vi husker plakaten «SKUTT BLIR DEN SOM...»

Det er intet i boken som tyder på at Ulateig har tenkt over hvordan Norge ville ha vært å leve i hvis vi ydmykt hadde bøyd oss for okkupasjonsmaktens påbud. Men hans fremstilling av likvidasjonsofrene preges hovedsakelig av at disse var lovlige, snille borgere, som gjorde sin rettmessige plikt når de anga noen til nazi-myndighetene. Om rettsoppgjøret, «det såkalte rettsoppgjøret» som Ulateig kaller det, har han mye vondt å si. På sidene 123–143 oppgir Ulateig i

alt 136 drap som han mener er likvidasjoner utført av norske motstandsfolk. Han sier han selv kjenner til ytterligere 30–50 tilfeller som han ikke navngir fordi «opplysningene er for vage». Men han har ikke 136 navn, som han påstår. En rekke av de oppgitte drap er uten navn – hverken sted, offer eller gjerningsmenn er navngitt. Hvis ikke dette er «vage opplysninger», hva er det da? Det begynner med likvidasjon nr. 1: «Den 17. juli 1941 ble en politimann skutt i Ålesund.» Er dette en likvidasjon? Er det et navn?

I kapitlet «Bakholdskrigen» foregir Ulateig å liste opp eksempler på «hva slags kategorier av tyskere som ble utpekt til å likvideres». Ulateig sier: «For å komme med på denne listen må drapet ha skjedd av en eller flere nordmenn i sivil, som bevisst har gått til angrep, oftest fra bakhold, for å drepe en eller flere tyskere.»

Her oppgir Ulateig følgende tilfelle av bakholdsdrap: «To tyske polititjenestemenn ble drept 12. juli 1944 i Flaskebekk på Nesodden. De var på husundersøkelse, og ble skutt av sabotører som lå gjemt med maskinpistoler.»

Denne episoden og dens tragiske utfall har jeg førstehånds kjennskap til. Jeg skulle selv ha vært der. Ikke bare er datoen ukorrekt, men hele hendelsen er grovt fortegnet. De tre norske guttene som mistet livet, var ikke sabotører, men opererte en radioforbindelse mellom Hjemmestyrkenes sentralledelse og England. Ivar William Wagle og Leif Kyrre Karlsen var utdannet radiooperatører. Ivars bror Tell Kristian var vaktmann, og Ivar var samtidig instruktør for undertegnede, som skulle tiltre stasjonen. Han sa at det første som skulle skje når jeg kom, var flytting til nytt sendested. De hadde hatt peilefly ganske nær.

Det var 2. juli 1944, siste gang jeg så ham. Neste dag skulle mine personalia sjekkes av sikkerhetstjenesten. Derfor fikk han navn, fødselsdato og adresse i en lukket konvolutt. Han traff bare ikke de rette folkene dagen etter...

4. juli angrep Gestapo-sjefen Fehmer og åtte av hans toppfolk stasjonen ute på Flaskebekk, og med seg hadde han 40 Luftwaffe-soldater som omringet området. Stasjonsbesetningen så Gestapo komme, og kjempet til de alle tre døde. Fehmer ble såret, og hans nestkommanderende, radiojegeren Stehr og en gestapist til ble drept. Det eneste spor til opprulling var lappen de fant, med mitt navn på.



SKARP KRITIKK: Blir Egil Ulateigs bok kjent akseptabel, må boken om angiverne komme, og det raskt, mens det ennå lever noen som kan berette, skriver kronikkforfatteren.

” Ulateigs hovedsyn er at det tyske angrep på Norge var folkerettslig lovlig ”

” Angiverne må ha forstått at de angitte risikerte forfølgelse, tortur og likvidasjon ”

Gestapo kom med stor styrke for å ta meg grytidlig 5. juli. Det er min fødselsdag, og derfor var jeg ikke hjemme, men «fikk kaffe på sengen» hos min forlovede, nå hustru. Derfor lever jeg og kan fortelle at Ulateigs versjon er grovt uriktig, for hendelsen er rikelig dokumentert, og min-

netavle er satt opp på Flaskebekk. Ulateig er ikke konsekvent i sin utplukking av såkalte «bakholdsangrep». Hvorfor tar han ikke med at Knut Haugland lå i «bakhold» i luftkanalen på Kvinneklinikkens loft før han løp ut og plaffet ned en stakkars tysker «som var på sykebesøk»? Eller var den hendelsen for godt kjent?

Det er påfallende at Ulateig ikke drøfter hvordan de norske nazistene som anga landsmenn til okkupantene, kan ha begrunnet sine sjofle handlinger. Han må mene at angiveri var folkerettslig korrekt, selv om angiverne må ha forstått at de angitte risikerte forfølgelse, tortur og likvidasjon. Fra 25. september 1940, da Reichskommissar Terboven «avsatte» kongen og den lovlige norske regjering, var 96 prosent av det norske folk samlet i sin motstandskamp. Men det forsto ikke NS og Quislings hird. 16. de-

seMBER 1940 skrev Hirdmannen: «Hirdens tålmodighet er slutt! De intellektuelle og plutokratene som står i

veien og saboterer og hindrer, vil bli marsjert ned eller feid vekk. DETTE ER SISTE ADVARSEL!»

Dette var den periode da vi opplevde at norske nazister aktivt be-

gynte å melde fra om motstandsarbeid de kjente til. Jeg ble selv angitt i et brev, «Rapport over en del studenter ved NTH», hvor 13 studenter ble navngitt med angivelse av holdninger

og motstandsarbeid. Angivelsen var sendt inn av NS' Studentfyrings gruppeleder på NTH. Kanskje ikke så farlig? Men ved nr. 13 sto: «Antas å være en av lederne i opposisjonen, mistenkt for spionasje». Da har angiveren dømt sin studiekamerat til sannsynlig arrestasjon, tortur og død. Angiverne behøvde ikke rett til å drepe. Det overlot de til Gestapo. De må ha ment at de hadde rett til å angi.

Om alle de angitte skrev gruppele-

deren: «De arbeider alle aktivt mot og forsøker på alle måter å latterliggjøre NS, boikotter våre studenter fullstendig. Der er etter min mening svært lite håp om at vi noen gang kan vinne dem for våre idéer.»

Avslutningen av dette judasbrevet er patetisk: «Har mottatt postanvisning på kr. 60 i dag. Takk. Med Quisling for Norge. Heil og Sæl. Gruppel.»

Denne angiveren møtte jeg i 1948 på Majorstuen. Jeg spurte ham direkte hvordan det kunne ha seg at han gikk løs i Oslo, bare et par år etter frigjøringen. Han svarte at hans sak hadde vært behandlet som landssviksak, men det var ikke bevist at han var skyld i det som senere hendte de angitte. Jeg bemerket at det var merkelig at jeg ikke var innkalt som vitne. Det er i alle fall et faktum at jeg i mars 1942 ble arrestert og satt på Falstad uten at grunnen til arrestasjonen ble oppgitt. Angiverens dom er et eksempel på hva Ulateig kaller «såkalt» rettsoppgjør, bare med motsatt fortegn.

Det går en gammelnazist løs i Oslo. I kampdagene våren 1940 deserterte han fra sin norske avdeling, gikk i nazitjeneste, var frontkjemper en periode før han kom tilbake til Norge og aktivt sporet opp norske motstandsfolk. Ved aksjon mot en motstandsgruppe skjøt han uten forvarsel en tidligere offiserskamerat som fikk livslang invaliditet. I februar 1945 ledet han en eksekusjonspelotong som likviderte ti norske gisler. Han ble dømt til 12 år, men slapp ut langt tidligere. Nå har han ledet arbeidet for å få et minnesmerke over frontkjemperne. Om noen skal beskyldes for likvidasjon, vil han vel komme i betraktning. Navnet skal oppgis når eller hvis det blir rettslig akseptabelt.

Jeg har omtalt disse hendelsene som noen eksempler på hva som bør og må komme frem i en motbok til Ulateigs sjofle bok om likvidasjoner i årene 1940–45. Hans samling er full av uriktige påstander, grovt fortegnede beretninger og mangler edruelig journalistisk etikk. Blir hans bok kjent akseptabel, så må boken om angiverne komme, og det raskt, mens det ennå lever noen som kan berette. Vi gamle veteraner fra den annen verdenskrig

kan neppe klare å skrive boken, men en yngre historieforsker med positiv vilje til å bringe noenlunde balanse i bildet av forholdene under okkupasjonen, vil her stå foran en viktig oppgave. Ulateig siterer i bokens

forsats en uttalelse av professor Johan Scharffenberg. Den kan godt stå som motto for motboken:

«Jeg nøyer meg med å kreve like rett for den tapende og den seirende part.»

” Vi opplevde at norske nazister aktivt begynte å melde fra om motstandsarbeid de kjente til ”

” Hans sak hadde vært behandlet som landsviksak, men det var ikke bevist at han var skyldig i det som senere hendte de angitte ”